

Költőkedd, írószerda, kabarécsütörtök

Törzskávéházból zenés kávéházba – séta a régi Nagykörúton

„Hogy mondjam el késő koroknak, hogy volt itt köztünk egy író, aki úgy sivültött fel, hogy nevetésbe fullasztott minden könnyet, s mégis a felviharzó kacagás helyén a könnysepp harmatát hagyta vissza. A késő koroknak csak azt mondhatom, hogy sajnálhatják, hogy nem voltak jelen s nem hallották akkor és akkor Nagy Endrét, aki egy szóval sebeket gyógyított és ugyanavval a szóval sebeket ütött: gyógyító sebeket ugyanazokon a lelkeken...” (Móricz Zsigmond a Britannia Szálló Irodalmi szalonjának századik napján rendezett Nagy Endre-esten 1931-ben.)

Baktassunk tovább a külső-terézvárosi oldalon az Oktogontól a Nyugati pályaudvar felé. Az Aradi utca és a Szondi utca közötti szakasz a maga tíz bérlőházával a körút leghosszabb egybefüggő házsora, seholy egy rendes sarok, ahová kávéház kerülhetne. Voltak persze próbálkozások: a 31. szám alatt 1896-ban Burger Edéné, két házzal arrébb 1890-ben Weiss Hermann, a Szondi utca sarkán pedig a Ferencvárosból már ismert Gebauer János nyitott üzletet, ki-ki csak egy kurta esztendőre, sikertelenül.

A Teréz körút 43., amely előtt hosszabban kell időznünk, szintén bérlőházak épült 1896-ban. 1912-ben azonban új tulajdonos kezébe került, aki teljesen átalakította. A Málnai Béla tervei szerint szállodává varázsolta épület 1913. május 10-én megnyitotta kapuit a vendégek előtt.

Parolázzunk legalább képzeletben az új gazdával, Fábri Henrikkel, akivel futólag már találkoztunk: 1900-ban Fränkel néven bukkant föl a címárban a később Bucsiniszkyvá lett Angol kávéház élén, melyet tíz évig vezetett közmegegyezésre. (Hogy némely források vajon miért titulálják kávékereskedőnek, nem tudni: kávé volt a javából.) Fábri úr pontosan ismerte a körüli viszonyokat: se égen, se földön nem volt egy elfogadható hotel a forgalmas pályaudvar környékén. A Belső-Terézváros felőli oldalon terpeszkedő, London városához címzett fogadó-masztodon, melynek kávéházát később majd

megegyezésre, 1859-ben épült, ott a fényezés abban merült ki, hogy a szobák felszereléséhez a bádoglavór mellett a csizmahúzó is hozzátartozott. Valami jókedvű pimaszkodás is lehetett abban, hogy Fábri Henrik az ósdi Londonnak egyszerre tisztelegve és fügét mutatva Britannia névre keresztelte hipermodern szállodáját. Tizenkét fürdőszobás szobája volt, de a többiben is folyó hideg és meleg víz, s emeletenként tágas közös fürdőhelyiség, központi gőzfűtés és perszivó, saját mosoda, házi telefonközpont, lift, az ajtók fölött villanyfényes pincérhívó, a pamlagokon perzsaszőnyegeg. A hallban faburkolat, bronzesillárok, az udvar fölött kétrétegű, prizmás, csiszolt üvegtető, az alatta kialakított étterem éjjel-nappal fényárban úszott.

Fábri úr belebukott a vállalkozásba: a szálloda a beruházást hitelező bank tulajdonába került, majd megvette két angol, 1926-ban pedig egy Debrecenből a fővárosba került vendéglátó szakember, a rendkívül művelt, öt nyelven beszélő Németh Aladár. Neki volt a legnehezebb dolga az újrakezdéssel, mert 1920-ban a fehérterror legkegyetlenebb különítményei fészkeltek be magukat a hotelbe, áldozataikat nemegyszer a pincében verték véresre, kínozták halálra. A Britannia ekképpen tönkretett jó híret visszaadni nem volt kis feladat.

Németh nemcsak a zömmel debreceni és szegedi földbirtokosokból és kereskedőkből álló törzsközönség igényeit tartotta szem előtt, hanem a pesti középosztály ízlését is. A szállodában azelőtt csak luxusétterem működött: az átalakítás során söröző és kávéház is nyílt, hangsúlyosan magyaros berendezéssel. A Szondy söröző színes üvegablakai, klinkertégla burkolata, a bejáratnál sistersög-secsergő szabadadtűzű lacikonyha pazar illatai mind-mind a letűnt „nemzeti nagylét” romantikus látomását vetítették a dzsentri-világ tagjai és követői elé. A bölcs szállodásnak arra is volt gondolja, hogy kisebb-nagyobb különtermek álljanak a vendégek rendelkezésére: ilyen volt a „Nótás szoba”, a „Móra-szoba” (amelyet a Britannia második otthonának tekintett író arcképe mellett tőle származó idézetek és a műveire utaló tollrajzok ékesítettek), a „Vadászterem” kandallóval és faliszőnyeggel, no meg a „Székely ivó” erdélyi faragott bútorokkal. A szálloda páratlanul egységes, gyönyörű belső térérszere az egyik legjelentősebb magyar belsőépítész, Haranghy Jenő (1894–1951) munkája volt: ő tervezte az ablakokat, a freskókat, a kárpitokat, a bútorot, de még a lámpaernyőket is. A gonoszokó pesti

A Britannia fénykorában

FORRÁS: FSZEK BUDAPEST GYÜJTEMÉNY

nyelvben rajta is ragadt a Britannia: „Haranghy-múzeum”. Külön említést érdemel a híres kupolaterem, amelyet a szomszédos bérlőház udvarából bravúrosan alakított ki 1938-ban Rácz Márton építész-mérnök: nyitható üvegteteje zöld márványoszlopokon nyugodott. Ugyanakkoriban épült meg a szálloda alatt Budapest első mélygaráza.

A Britannia kávéházát indiai és brazíliai kávészüretet ábrázoló hatalmas gobelinkek díszítették. Egészen pontosan Haranghy gobelintervei, mert sohasem szövették le őket, közülük egyet az államosítás után rövid ideig a pécsi Nádor Szállóban láthatott a közönség.

A kávéház nagy fénykora az 1930-as évek elejére esett, amikor Móricz Zsigmond kezdeményezésére megkezdődtek a „Sárga teremben” a Nyugat Barátok Körének összejövetelei. Móricz Virág visszaemlékezése szerint édesapja úgy állította össze a heti programot, mint egy gondosan szerkesztett folyóirat-számat. 1931. január 3-tól minden napra kitalált valami vonzó meglepetést. Hétfőn, amikor szinte lehetetlen volt kimozdítani otthonról az embereket, a modern pszichológia nagyjai tartottak előadásokat efféle císalogató címeekkel: „A zseni és a verbaj”, „A lelki élet problémái”, „A képzelt modern szempontjai”. A

kedd a költők napja volt: Kassák, Babits, Kosztolányi, Karinthy és a többiek találkoztak rajongóikkal. Verseiket ők maguk és neves előadóművészek olvasták föl. A szerda a próza, a színház, az esszé napja volt: Móricz Zsigmond

Arany Jánosról, Hevesi Sándor és Rózsahegyi Kálmán a dráma titkairól, Halász Gyula és Balassa József a magyar nyelvvel értekezett. Csütörtökön Nagy Endre vette át a teret, minden idők legnagyobb magyar konferan- szíje egy magába is „elvitte a hátán” az egész estét. A pénteket a képzőművészek uralták: Glatz Oszkár, Pátzay Pál, Kernstok Károly, Márfy Ödön... A szombat eleinte „a nők napja” volt: íróknak, költőnek és persze színésznőnek jelentek meg a pódiumon, köztük a nagy szanzonekes- keső, Medgyaszay Vilma, de Móricz hamar meglegte a nyafogó-nyelvvel „show”-vá sekélyesedő műsorokat, s kemény kézzel visszatért mindenkit az igazi irodalomhoz. Vasárnap a Britannia személyzete tánchoz rendezte át a Sárga

teret: ehhez már nem kellett a Nyugat Barátok Köréhez tartozni. Az előadások egyébként ingyenesek voltak, s Németh Aladár is ingyen bocsátotta a Nyugat rendelkezésére a helyiséget, ám a vendégek 1 pengő 20 ára uzsonnát kötelesek voltak elfogyasztani. Ha a híres korabeli sláger- gondolkodás, mely szerint „Havi kétszáz pengő fix- szel az ember könnyen viccel”, ez nem volt nagyon olcsó, de alighanem minden szempontból bőségesen megérte.

Háborúról, államosításról, a szálloda művészeti értékeinek elpusztításáról, Németh Aladárék kitelepítéséről most inkább ne esék szó. A Béke-kupola utolsó nagy korszakára, remek zenészeire, az 50-es, 60-as évek nagyszerű műsoraira viszont érdemes visszagondolni. Meg a még későbbi Béke remek sütéményeire, a Zsolnay cukrászda hangulatára, a kis kávéház szerű szigetre a kávéházak nélküli városban. Egy darabka kávéillatú, csön- des, zsongó békére.

Saly Noémi

NYUGAT-BARÁTOK KÖRE
ZÁRTKÖRŰ KLUBHELYISÉG A BRITANNIA-SZÁLLÓ KÜLÖNTERMÉBEN (VI., Teréz-körút 39. szám) 1931. évi január hó 3-án MEGNYITJA

Minden hétköznap d. u. 3-7-ig
IRODALMI SZALON
VITAVEZETŐ: **NAGY ENDRE**

Egyesüen uzsonnáról P. 1.20
Szombat estekénti tánc

Belépődíj nincs. Minden Nyugat-Barát hozhat vendégeket
Olvasni és a levelezési utasítás a Nyugat-Barátok Köre vezetési táblájában

Egykorú hirdetés a Nyugathoz

FESTŐÁLLVÁNY

A ferenchalmi kápolna Cserna Károly ecsetjével

Cserna Károly (1867–1944) az 1880-as években a legjobb tanárok oktatták a Mintarajziskolában. Tanára volt többek között a kor híres festője, Székely Bertalan is. A rajziskola elvégzése után beiratkozott Lotz Károly festőiskolájába, ahová csak olyan diákokat vettek fel, akik már megtanulták a rajzolás és a festés technikáit, de szükségük volt egy tapasztalt mester irányítására. Cserna Károly itt mélyítette el tudását, és ekkor kapott öt évre szóló ösztöndíjat a müncheni akadémiára.

Budapestre visszatérve a festészet mellett illusztrálással is foglalkozott. Sok rajzot készített például az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen című műhöz, és rendszeresen küldött illusztrációkat a Vasárnapi Ujságnak is.

Készített számos csendéletet és arcképet. Budapestet különösen szerette megörökíteni. Bizonyítja ezt a Kiscelli Múzeum Fővárosi Képtárában lévő, a főváros különböző részzeit ábrázoló nem kevés általa festett akvarell. A Belváros ugyanúgy kedvelt témái közé tartozott, mint a Margit-sziget, a Rudas fürdő, a Kiscelli-domb vagy akár az itt látható, 1906-ban készült festménynek tárgya: a ferenchalmi kápolna.

A Budakeszi út 51/B szám alatt álló kéttornyos kápolna 1818–1822 között épült, részben a budaszentlőrinci pálos kolostor köveiből. A mai Budakeszi út 91–95. számú telken letelepedő remeték a XIII. században építették a Szt. Lőrincről elnevezett kápolnát, majd annak lebontása után a kolostort. Az 1380-as években vált kiemelkedő búcsújáróhellyé, amikor Szent Pál teste ide került. A törökök pusztítása a kolostort sem kímélte, Szent Pál ereklyéit azonban még sikerült elmenekíteni az országból.

A ferenchalmi kápolnára nagy szükség volt a XIX. századi Budakeszin. Ugyanis a kedvező természeti és földrajzi

adottságok miatt egyre többen telepedtek le ezen a vidéken. A szőlőtermesztés ekkor vált az itt lakók fontos megélhetési forrásává.

A tejgádzalkodás is jelentős volt. Budakesziről vitték a piacokra a tejet, túrót és a tejfölt a sváb asszonyok, az úgynevezett milimárik. Kézműiparból is sokan éltek a településen. Az iparosok régi, alacsony parasztházakat kezdtek lebontani, helyettük nagyobb és szebb téglaházakat építettek. A földesurak támogatásával pedig egyre több plébániatemplom épült, néha a középkori templom helyén vagy köveinek felhasználásával. Ilyen volt például a ferenchalmi kápolna. A lakosság buzgó vallásosságát jelezte az egyre több helyen felállított szentháromságoszlop és kálvária. Nemsokára a nagyobb katolikus ünnepnapokat ülték meg, hanem egy-egy templom névadójának ünnepét is szokás volt megtartani a környéken.

A XIX. században kedvelt üdülőhely lett Budakeszi és az odavezető út is. Ma is több műemléki épület található itt. Például a Budakeszi út 32. számú ház, amely a Wodianer családnak épült meg az 1840-es években, vagy a két telekkel arrébb álló, 1850 körül Ybl Miklós által épített nyaraló. A klasszicista építészeti egyik legnagyobb alakja, Hild József is ide tervezte magának házat, a Budakeszi út 38–40. szám alá. A 71. számú épület a híres Kochmeister-villa. Feszl Frigyes, Gerster Károly és Kauser Lipót tervezte ezt a romantikus világi báró Kochmeister Frigyes, a Pesti Lloyd Társaság igazgatója számára. Magára valamit is adó arisztokratának és nagypolgárnak biztos, hogy volt nyaralója Budakeszin, a Sváb-hegyen vagy Zuglítottán.

Ma már annyira Budapest része ez a terület, hogy nem nyaralók, hanem lakóházak épülnek az egykori üdülőhelyen.
Várnai Vera

FORRÁS: BTM KISCELLI MÚZEUM